

Իսկ իրենց գլխաւոր կանոններն ասոնք են .

Ա . Տղայ մը աս դպրոցներէս մէկը մտնելու համար՝ պէտք է որ արհեստաւորի մը աշակերտ ըլլայ . անոնցմէ դուրս ոչ ոք կրնայ իրաւունք ունենալ :

Բ . Ըմէն տղայ իրիկունը խանութէն ազատ եղածին պէս դպրոց պիտի երթայ , առանց ուրիշ տեղուանք սնտարնալու :

Գ . Ըմէն օր ճիշդ հաշիւ պիտի բռնուի թէ տղայ մը որ օր եկեր է՝ որ օր չէ եկած . ուստի տղան ամէն օր դպրոց մտնելուն պէս՝ իր անունը նշանել պիտի տայ :

Դ . Տղաքը դպրոցին մէջ պիտի սորվին գրել , կարդալ , քրիստոնէական վարդապետութիւն , մարդավարութիւն , թուաբանութիւն , ուրուագրութի ու երաժշտութիւն :

Ե . Ըմէն շաբաթ ու տօներու նախընթաց իրիկունը իրենց համար սահմանուած եկեղեցին կամ մատուռը պիտի ժողվուին իրենց աղօթքը կատարելու , և քրիստոնէական վարդապետութեան ու բարի վարուց քննութիւնը անելու :

Զ . Արեւի ու տօն օրերը առաւօտը ելլելէն ետեւ շիտակ եկեղեցին պիտի երթան , ու ինչուան որ ամէնքը ժողվուին՝ անոնցմէ մէկը հոգեւոր գիրք մը կը կարդայ . ուրիշներն ալ մտիկ պիտի ընեն : Երբոր ամէնքը ժողվուին , իրենց առաւօտեան աղօթքը ձայնով կատարելէն ետեւ պատարագի մը ներկայ պիտի ըլլան , ու յետոյ իրենց համար սահմանուած տեղը միաբան խաղան ու զուարճանան : Իսկ իրիկունը երեկոյեան աղօթքէն ետեւ դարձեալ դպրոց պիտի դառնան ու իրենց բանին հետ ըլլան : Ըմիսը մէյմը պարտրկան են տղաքը խոստովանելու ու հաղորդուելու :

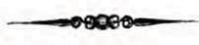
Է . Իրեք ամիսը մէյմը առանձին քրննութիւն , իսկ տարին մէյմը ընդհանուր քննութիւն պիտի ըլլայ տղոց բարի վարքին և ուսմանց մէջ ըրած յառաջադիմութիւններն իմացուելու համար . և անոնց համեմատ վարձք պիտի առ-

նուն . առաճնին աւելի զգեստեղէն կամ իրենց արհեստին վերաբերեալ բան մը պիտի ըլլայ :

Վարձեմ թէ աս կանոնները ընդհանրապէս մեր ազգին ալ կրնան յարմարիլ քիչ շատ փոփոխութեամբ , որ փորձով կրնայ իմացուիլ . միայն չորրորդը ասանկ կրնայ ըլլալ . Տղոց սորվելու ուսմունքներն ըլլան գրել , կարդալ , աշխարհաբառ բան շարագրել , թուաբանութիւն , քաղաքավարութիւն , բարոյական իմաստասիրութիւն ու քրիստոնէական վարդապետութիւն . կամ թէ որ ժամանակ ըլլայ՝ քիչ մը քաղաքական ու բնական աշխարհագրութե ու բնական պատմութեան գիտելիք :

Միջա ասանկով կը լուծուի նաև անոնց տարակոյսը որ կ'ըսէին . Վիտութիւնը ինչ ընեմ , տղաս արհեստ մը սորվի որ ստակ վաստըկի . վասն զի ասով արհեստ ալ կը սորվին , անկէց վաստըկած ստակնին ալ չեն կորսուցնցըներ խաղի տալով , ու նաև միանգամայն բարի ու բաւական ուսումնական անձինք կ'ըլլան :

Ըս դպրոցներուս վրայ աս համառօտ տեղեկութիւնս տալէն ետքը , ալ հարկաւոր չենք սեպեր՝ մէկիկ մէկիկ անոնց օգուտներն համրել ու գովել , ինչպէս որ աս օգուտները Խտալիոյ մէջ կը տեսնենք ընդհանրապէս ամէն արհեստաւորաց վրայ . աս կը փափաքինք որ մեր ազգն ալ նոյն օգուտները փոխանակ ուրիշներուն վրայ լսելու՝ ինքն իր վրայ աչքով ալ տեսնէ և ուրախանայ :

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Ս Ի Ժ ա Բ ա ն ա ս ե ր Ժ ա ր Գ :

Ս Ի Ժ Ա Բ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ ս ե ր ր ան ի մ ա ն ա լ ի ա խ տ Ե ր ո շ ն մ է կ ն է : Ս ար ր Կ ա յ որ Կ ա ր ծ ե ս թ է խ օ ս ա կ յ ու թ է ն է ն հ ա մ չ ա ո շ ն Ե ր թ է որ ու ր ի շ ի չ ը ը ն Գ Գ ի մ ա բ ա ն է . Կ ա ր ծ ե ս թ է կ ր ս ա ր ա ս է ու ր ի շ ի մ է կ խ օ ս Ե ր բ ա ն է լ ու որ վ է ճ բ ա ն ա յ , մ տ ք ի ն վ ր ա յ ա լ չ ը լ լ ա յ :

բառին վրայ . Ինչպէս որ վիճաբանու-
թիւններուն շատը բառի վրայ է՝ մէկ-
մէկու միտք չհասկընալէն կամ հասկը-
նալ չուզելէն : Մանաւանդ երբոր մէյմը
վիճաբանութիւնը տաքնայ , կարծիքի
տարբերութիւնը մէկդի կը դուռի , ու
հասարակօրէն բառերու վրայ կը պտը-
տի վէճը :

Վիճաբանութեան հիմը ինքնահա-
ւանութիւնն է . բայց վիճաբանասէրը
ինքզինքը ինքնահաւանութենէ շատ
հեռու ցուցնելու համար , վիճաբանու-
թիւնն է գիտութիւնները ծաղկեցընու-
ողը , կ'ըսէ . վիճաբանութեամբ ճշմար-
տութիւնը դուրս կ'ելլէ , ու ասոր նման
պատրուակներ , չմտածելով թէ որչափ
տարբեր բան է ճշմարտութիւն փնտուե-
լու խօսակցութիւնը՝ կիրքով վիճաբա-
նելէն , ու չգիտնալով որ մարդս կրից
մէջ ոչ բան կը հասկընայ , և ոչ բան մը
կրնայ հասկըցընել : Արբոր երկու հոգի
տաքցած կասկարմիր կտրած՝ մէկմէկու
հետ կը վիճաբանին , խօսքեր կ'ելլէ բեր-
նեմէն որ ամենեւին խնդիրէն դուրս
է . հանդարտ կը սկսին , ետքը բանը
կը տաքնայ . կռուող կատուններու կը նը-
մանին , միաւ միաւով կը սկսին՝ մումը-
ռով կը լմընցընեն . թէ որ թաթեր-
նին ալ մէկմէկու վրայ չվերցընեն , լե-
զունին իրարու կը հասցընեն : Արկուքն
ալ մտքերնին դրած՝ որ իրենց ըսածն է
ճշմարիտը , մէկզմէկ խօսք չհասկըցող
կը կանչեն . թէ որ փնտուես թէ որուն
ըսածն է ճշմարիտը , շատ անգամ և ոչ
մէկունն է . անոր համար վիճաբանու-
թենէն ետքն ալ իւրաքանչիւրը զինքը
յաղթող կը համարի . այն ալ ո՛ն ալ
յաղթող կ'ըլլայ : Արկուքն ալ իրարու
խօսքը չէ թէ հասկընալու համար կը
լսեն , այլ դէմը խօսելու . անանկ որ
բանը ամօթի կը հեծնայ՝ ով որ առաջ
լսելու ըլլայ : Մտածէ ուրեմն թէ երբ-
որ մարդս չլսելու համար խօսելու ըլ-
լայ , ան խօսածին մէջը ինչ խելք կ'ըլ-
լայ . թէ որ երկայն մտածելէն ետքն
ալ շատ անգամ մարդուս խօսածը խել-
քով բան մը չէ , հապա թէ որ կիրքով
ու առանց մտածելու հարկաւորի ետեւէ

ետեւ խօսքերը բերել՝ վերջին խօսողը
ինք ըլլալու համար , ինչ համ հոտ կ'ըլ-
լայ ան խօսածին մէջ :

Արզարմանաս երբեմն որ խելացի
մարդիկ բարակ բաներու խելք հասցը-
նելէն ետեւ՝ ինչպէս իրարու ըսածը չեն
հասկընար : Պատճառը յայտնի է . վասն
զի ան բարակ բաները՝ հասկընալու հա-
մար կը լսեն կամ կը կարդան . իսկ վի-
ճաբանելու ատեն՝ մէկմէկու խօսքը
դէմը խօսելու համար կը լսեն , ան ալ
թէ որ լսեն . ինչու որ իրարու ատեն ալ
չեն տար խօսքերնին լմընցընելու . ան-
կաճնին ու լեզունին մէկտեղ կ'ուզեն
բանեցընել . չես գիտեր ով է խօսողը՝
ով է լսողը . աւելի ստոյգը ան է որ լը-
սող ամենեւին չկայ , երկուքն ալ իբրև
թէ պատերուն հետ խօսէին . ներս
մտնողը կը կարծէ թէ փորձ կ'ընեն՝ ո-
րուն ձայնը աւելի բարձր է ու ով ա-
ւելի կրնայ պոռալ :

Արջապէս վիճաբանասէր մարդը
ինքզինքը ծիծաղելի կ'ընէ , երբոր բե-
րանը ուրիշ խօսք չիմար , ու յաղթուի-
լը յայտնի չընելու համար՝ բերած պատ-
ճառներդ բաւական չեն համոզելու կ'ը-
սէ : Սուգէ որ ամէն բանին պատճառը
մաթեմատիքական ապացուցի պէս ըլ-
լայ , ու երկու անգամ երկուքդ չորս ը-
նելու պէս ըլլայ՝ որ զինքը պապանձե-
ցընէ . կարելի է որ վիճաբանութեան
մէջ նաև անոր վրայ ալ տարակուսի :
Մարդ եղած է որ ժամը քանին ըլլա-
լու վրայ տաքցած վիճաբանելու ատենը
արևուն մտնալն ալ տեսնելով՝ արևը կը
սխալի ըսած է :

Ըստ դժուարաբժշկելի կ'ըլլայ մար-
դուս վրայ աս ախտը , թէ որ պզտի-
կուց չիջանայ ինքզինքը կրթել : (Ս) Է
որ մարդս աս ախտէն բժշկելու դեղ մը
կայ նէ՝ աս է որ գիտնայ թէ մեծ իմաս-
տութեան նշան է մարդուս իր կարծի-
քը փոխելը : Ճշմարտութեան գիտու-
թիւնը կը պահանջէ որ մարդս շատ ան-
գամ աս զոհս ընէ . ու աս զոհս ընող-
ներն են որ ան պանծալի անուանը ար-
ժանի կ'ըլլան , ճշմարտասէր ըսուելու :

*